

จุดเน้นเชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ
โรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์

Substantive Emphasis and Procedural Emphasis of Environmental Education
Schools for Sustainable Development: A Best Practice Case Study of
Pradu Kaew Prachasan School, Surin Province

อนุรักษ์ นิลหุด^{1*}, เจษฎา ลาภจิตร², สุมาลี วงค์หอม³, สุกิตรา สังข์เงิน⁴,
มนทกานต์ จารัตน์⁵, และสุนันทา ศิลปิเศษ⁶

Anurak Ninlahoot¹, Jessada Lapjitr², Sumalee Wonghom³

Sujittra Sangngern⁴, Monthakan Jarat⁵ and Sunanta Sinlapawiset⁶

^{1,3,4,5} ครูโรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์; Pradu Kaew Prachasan
School Teacher, Surin Secondary Education Service Area Office, Thailand.

^{2,6} ผู้บริหารโรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์; Director of Pradu Kaew
Prachasan School, Surin Secondary Education Area Office, Thailand.

*Corresponding Author; e-mail : Anurak.n.chula@gmail.com

DOI : 10.14456/jasrru.2025.19

Received : March 23, 2025; Revised : April 4, 2025; Accepted : April 6, 2025

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้ประกอบไปด้วย ความหมาย พัฒนาการของสิ่งแวดล้อมศึกษา ตลอดจนจุดเน้นเชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการที่ส่งเสริมการขับเคลื่อนโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้โรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศด้านการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก โดยองค์ประกอบของบทความวิชาการนี้ เป็นผลลัพธ์จากวัตถุประสงค์ของคณะผู้เขียนที่ต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และถอดหลักการวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของการดำเนินงานโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโรงเรียนแห่งนี้ ผ่านวิเคราะห์จุดเน้นเชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการตามแนวคิดวิสัยการออกแบบ

คำสำคัญ (Keywords) : จุดเน้นเชิงสาระ, จุดเน้นเชิงกระบวนการ, สิ่งแวดล้อม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article presents the meaning, development, substantive emphasis, and procedural emphasis that promote environmental education schools for sustainable development through a case study of Pradukaew Prachasan School, Surin Province, which has been awarded first place for outstanding practices in sustainable environmental education within the context of small schools. The components of this academic article

Citation : Ninlahoot, A., Lapjitr, J., Wonghom, S., Sangngern, S., Jarat, M., & Sinlapawiset, S (2025). Substantive Emphasis

and Procedural Emphasis of Environmental Education Schools for Sustainable Development: A Best Practice Case Study of Pradu Kaew Prachasan School, Surin Province. *Journal of Academic Surindra Rajabhat*, 3(2), 169-182. <https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

result from the authors' objective to examine the transformation of environmental education schools for sustainable development and identify best practices specific to this small school context. The article reviews existing research and analyzes key Substantive Emphasis and Procedural Emphasis that drive successful implementation, using a design research approach.

Keywords : Content focus, Process focus, Environment, Sustainable development

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญกับวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลก และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น การเปลี่ยนแปลงและปัญหาสิ่งแวดล้อมมีทุกระดับ และมีแนวโน้มเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั่วโลกที่ทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิที่ส่งผลกระทบต่อสภาพอากาศและระบบนิเวศ เช่น ไฟป่าครั้งใหญ่ในแคนาดาที่เผาทำลายพื้นที่ป่ากว่า 20 ล้านไร่ ภาวะมลพิษทางอากาศที่แพร่กระจายข้ามทวีป พายุไซโคลนรุนแรงที่ก่อให้เกิดน้ำท่วมครั้งประวัติศาสตร์ในออสเตรเลีย และคลื่นความร้อนในยุโรปที่ส่งผลให้ฤดูกาลเปลี่ยนแปลงอย่างผิดปกติ นักวิทยาศาสตร์หลายสำนัก รวมถึง IPCC (2021) และ UNESCO (2015) ได้ให้ข้อสรุปว่า สาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าวมาจากกิจกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะกระบวนการทางเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน และก่อให้เกิดของเสียในระดับที่ระบบนิเวศไม่สามารถรองรับได้ ดังนั้น การศึกษาและพัฒนาการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจึงเป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

เมื่อพิจารณาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป จากหลักฐานที่ปรากฏในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เช่น อุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้นผิดปกติในช่วงฤดูร้อน โดยจังหวัดสุรินทร์เคยมีรายงานอุณหภูมิสูงสุดถึง 41 องศาเซลเซียส (ไทยรัฐ, 2558) นอกจากนี้ยังมีรายงานปัญหาภัยแล้งรุนแรงที่ส่งผลต่อการเกษตรและการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน เช่น กรณีแหล่งน้ำท้องถิ่นในอำเภอสี่ขอมและอำเภอสองแควมีน้ำแห้งขอด จนทางการต้องขอความร่วมมือจากชาวนาให้งดปลูกข้าวนาปรัง เนื่องจากน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค (ไทยรัฐ, 2567) ในทางกลับกัน จังหวัดสุรินทร์ยังประสบปัญหาอุทกภัย เช่น กรณีน้ำท่วมหนักบริเวณแม่น้ำชีในเขตอำเภोजอมพระ ซึ่งถือว่ารุนแรงที่สุดในรอบ 40 ปี ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองสิงห์ต้องประกาศอพยพประชาชนจากพื้นที่เสี่ยงภัย (ประชาชาติธุรกิจ, 2565) หรืออาจจะสังเกตจากภาพที่ 1 ที่รวบรวมข่าวผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสุรินทร์อย่างชัดเจน

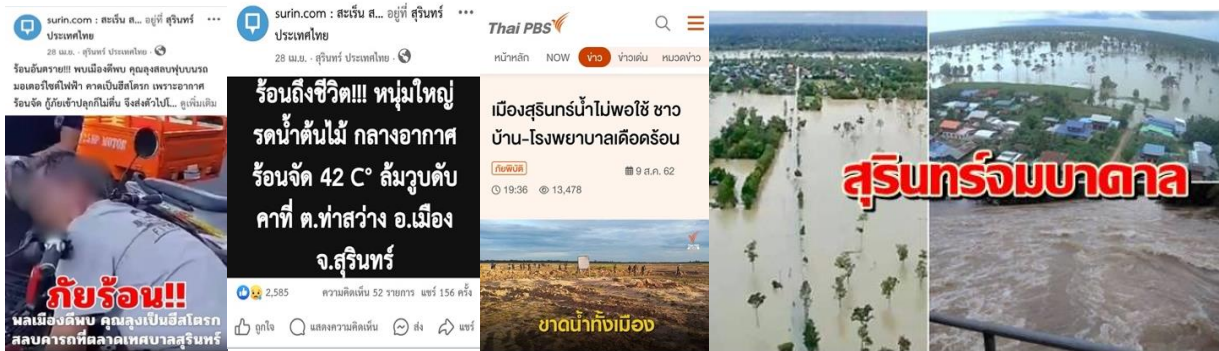
Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เจษฎา ลาภจิตร, สุมาลี วงศ์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ

โรงเรียนประตู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

ภาพที่ 1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสุรินทร์
ทิมา ศิริขวัญ เจริญชน (2567)

ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับมือและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ในระดับท้องถิ่น ดังนั้น โรงเรียนจึงควรเตรียมพร้อมนักเรียนให้รับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่เกิดขึ้นผ่านความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถลงมือปฏิบัติจริงในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (จิระวรรณ เกษสิงห์, และคณะ, 2566; Jensen & Schnack, 1997) โดยมีแนวทางการพัฒนา คือ 1) ส่งเสริมความรู้ที่เอื้อให้เกิดการปฏิบัติ นักเรียนสามารถระบุปัญหาสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์สาเหตุ และประเมินแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมได้ 2) แรงขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม 3) วิสัยทัศน์ นักเรียนสามารถอธิบายภาพอนาคตของสิ่งแวดล้อมที่ต้องการ และมองเห็นโอกาสในการเรียนรู้ 4) ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนสามารถลงมือแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุน 5) ทักษะการคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติ ผูกคิด วิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตัดสินใจ และปรับกลยุทธ์แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 6) การทำงานร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา

คณะผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาจุดเน้นเชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเลือกโรงเรียนประจำคูแก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากในปีการศึกษา 2567 โรงเรียนแห่งนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศการคัดเลือกนวัตกรรมและวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 500 คน จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ และเป็นโรงเรียนอีโคสคูลระดับต้น จากกรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีจุดเด่นในการดำเนินงานที่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ปี 2558 โดยดำเนินโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความตระหนักรู้ พฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสมรรถนะการปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้เปิดสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 นักเรียนในแต่ละปีการศึกษามี ประมาณ 250 คน และมีตัวอย่างกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 บริบทและตัวอย่างกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประจักษ์ศิลปาคม

การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้โรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน แนวคิดสมรรถนะการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้และลงมือแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้จริง โดยโรงเรียนได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ และพัฒนาสู่ JAI Model เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในโรงเรียนและชุมชน

จากปัญหาและความสำคัญข้างต้น โรงเรียนจึงได้พัฒนาและขับเคลื่อนโดยใช้กรอบแนวคิดดำเนินงานภายใต้ JAI Model ซึ่งพัฒนาขึ้นในปีการศึกษา 2567 โดยกรอบแนวคิดนี้ไม่เพียงช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกและสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่นักเรียน ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้และนวัตกรรมที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ด้วยความร่วมมือจากครู นักเรียน และชุมชน โรงเรียนจึงมุ่งมั่นที่จะเป็นต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงตอบโจทย์ปัญหาปัจจุบัน แต่ยังต้องการพัฒนาไปสู่อนาคตที่สมดุลระหว่างการพัฒนาและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้บริหารและคณะครูจึงต้องการถอดหลักการออกแบบ (Design Principle) หรือหลักการสะท้อนเป้าหมายของการออกแบบและเป็นแนวทางในการตัดสินใจในการออกแบบเพื่อให้คณะทำงานหรือนักออกแบบทำงานในทิศทางเดียวกัน (สุวิมล ว่องวานิช, 2566) ในหลักการออกแบบนี้เกิดจากการปฏิบัติงานจริงและมีการบูรณาการตามแนวคิดการวิจัยการออกแบบ (Design Research) ซึ่งประกอบไปด้วยจุดเน้นเชิงสาระ และจุดเน้นเชิงกระบวนการ เพื่อให้โรงเรียนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เกษภา ลาภจิตร, สุมาลี วงศ์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลปวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ

โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

ความหมายและความสำคัญโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง โรงเรียนที่มีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจ อันเป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติจริง และพร้อมที่จะเข้าไปมีบทบาทในการป้องกัน ฟื้นฟู รักษา และใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม, 2567)

โรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกชื่อหนึ่งคือ โรงเรียนอีโคสคูล (Eco-school) เป็นโรงเรียนที่เน้นพัฒนากระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อตอบสนองเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อพิจารณาความหมายของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว พบว่า เป้าหมายที่ต้องพัฒนานักเรียนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังเน้นในระดับพลเมือง และตระหนักต่อการพัฒนาและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ (จิระวรรณ เกษสิงห์, 2566) ที่เสนอการเตรียมความพร้อมให้รับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในโลกแห่งความเป็นจริงนอกห้องเรียน คือ 1) การปรับวิธีคิดและมองหาแนวปฏิบัติใหม่ในการจัดการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นนอกเรียน 2) ออกแบบการเรียนรู้การสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่น 3) ฝึกใช้กระบวนการคิดและตัดสินใจในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และ 4) ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อจัดการกับประเด็นปัญหาด้วยตนเอง

จากสิ่งแวดล้อมศึกษาในอดีต สู่วิทยาลัยสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาไม่ใช่เรื่องใหม่ (เกษม จันทรแก้ว, 2525; วินัย วีระพัฒนานนท์, 2532) แต่เป็นแนวทางที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมมาอย่างต่อเนื่อง และมีบทความวิจัยที่พัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาจนถึงปัจจุบัน (จิระวรรณ เกษสิงห์ และคณะ, 2568) นิยามของสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ถูกกล่าวถึงตั้งแต่การประชุมสัมมนาสิ่งแวดล้อมศึกษา ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ประเทศฟินแลนด์ ในปีค.ศ. 1974 ได้ระบุว่าสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นวิธีการลงสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการป้องกันสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมศึกษาไม่ใช่สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ที่แยกออกมาโดยเฉพาะ แต่ควรดำเนินการภายใต้หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตที่บูรณาการอย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นอีก 3 ปีประเทศไทยได้เป็นส่วนหนึ่งของการลงนามยอมรับปฏิญญาแห่งทบิลีซี (The Tbilisi Declaration) ในการประชุมระหว่างรัฐบาลว่าด้วยสิ่งแวดล้อมศึกษา (Intergovernmental Conference on Environmental Education) ที่เมืองทบิลีซี (Tbilis) ประเทศจอร์เจีย ในปีค.ศ. 1977 ในการประชุมมีการผลักดันการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคบังคับ (พิชญา ปิยจันทร์, 2560) โดยมีเป้าหมายในการสร้างค่านิยม ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในภาพรวม และการมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม และควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกทั้งปัจจุบันและอนาคต (UNESCO, 1980; สุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2539)

จากปฏิญญาแห่งทบิลีซี (The Tbilisi Declaration) ในการประชุมระหว่างรัฐบาลว่าด้วยสิ่งแวดล้อมศึกษานี้ทำให้กรอบแนวคิดของสิ่งแวดล้อมศึกษามีความชัดเจนขึ้น และในปฏิญญาแห่งทบิลีซี ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา (UNESCO, 1980) ไว้ว่า

“กระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพลโลกที่มีความตระหนักและห่วงใยในสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม พลโลกที่มีความรู้ มีเจตคติ มีแรงจูงใจ อุทิศตน และมีทักษะในการทำงาน ทั้งโดยลำพังและรวมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อหาทางออกให้แก่ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และป้องกันปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในอนาคต”

ในบทความ ประวัติความเป็นมาของการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (จิระวรรณ เกษสิงห์, 2566) ได้แบ่งพัฒนาการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมเป็น 4 ระยะ ได้แก่

(1) **ระยะแรกช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20** จะเป็นการศึกษาด้านธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับกฎหมายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังไม่เน้นความร่วมมือ ความเข้าใจ ความตระหนักของเยาวชนและประชาชนทั่วไป

(2) **ระยะที่สอง ช่วงกลางทศวรรษที่ 1970s ถึงต้นทศวรรษที่ 1990s** เริ่มมีการเน้นการจัดการศึกษาที่บุคคลและสังคมมีความเข้าใจ และสนับสนุนให้สังคมมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยในระยะนี้เริ่มปรากฏคำว่าสิ่งแวดล้อมศึกษา เกิดกฎบัตรแห่งเบลเกรด จากการประชุม The International Workshop on Environmental Education ในปี ค.ศ. 1975 และปฏิญญาแห่งทบิลีซี (The Tbilisi Declaration) ในการประชุมระหว่างรัฐบาลว่าด้วยสิ่งแวดล้อมศึกษา (Intergovernmental Conference on Environmental Education) ที่เมืองทบิลีซี (Tbilisi) ประเทศจอร์เจีย ในปี ค.ศ. 1977

(3) **ระยะที่สาม ช่วงต้นทศวรรษที่ 1990s จนถึงศตวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2014** ซึ่งในระยะเป็นการปรับให้สิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยในระยะนี้ มีการสังเคราะห์งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาของประเทศไทยในอดีต ในปี พ.ศ. 2516 – พ.ศ. 2539 พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 370 เรื่อง (สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ, 2539) การสังเคราะห์งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในยุคนั้น สามารถจำแนกการศึกษาได้ออกเป็น 8 ประเด็น คือ 1) หลักสูตรด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา 2) การบริหารจัดการด้านนโยบาย องค์กร และการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) สื่อการเรียนและนวัตกรรมการศึกษา 4) วิธีสอนในรายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา 5) สภาพความรู้ เจตคติและพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม 6) การประเมินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม 7) การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และ 8) อื่น ๆ

ประเด็นของการสังเคราะห์งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในอดีต ยังมีการพัฒนาและศึกษาต่อจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างงานวิจัยในปัจจุบัน โดยสืบค้นจากฐานข้อมูล Google Scholar 5 ปีย้อนหลัง (พ.ศ.2562 – 2568) โดยจะนำเสนอในภาพรวม และได้รวมประเด็นที่สังเคราะห์ในอดีต เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการสู่ปัจจุบัน

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เกษภา ลาภจิตร, สุมาลี วงศ์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลปิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ

โรงเรียนประตู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

ตารางที่ 1 ประเด็นการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในปัจจุบัน

ประเด็นการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา	ผู้วิจัย
หลักสูตร และวิธีสอนในรายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา	
- หลักสูตรตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา - รูปแบบการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์และชุมชนเป็นฐาน - รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน - การพัฒนาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการจัดการขยะมูลฝอย	อาทิตยา ขาวพราย และวาริรัตน์ แก้วอุไร (2563) กิตติยา ฤทธิภักดี (2567) รัตติกร โสมสมบัติ และคณะ (2563) นรินทร์พัทธ์ พรหมฤทธิ์ และคณะ (2564)
การบริหารจัดการด้านนโยบาย องค์กร และการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา	
- การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา - การสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา - แนวทางการบริหารที่ส่งเสริมความสำเร็จของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	ณัฐพงศ์ อิ่มใจ และคณะ (2567) ศศิธร บุตรเมือง (2562) ณัฐศรัณว์ พรหมเผ่า (2566) พลพัฒน์ วัฒนเศรษฐานุกูล และคณะ (2567)
สื่อการเรียนรู้ นวัตกรรมการศึกษา และการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา	
- กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา - ฐานกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา - ต้นแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้านสิ่งแวดล้อม	ตะวัน จำปาโพธิ์ (2564) เลเกีย เขียวดี (2563) จิระวรรณ เกษสิงห์ และคณะ (2568)
การประเมินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม	
การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถานศึกษา	พิมพ์วรรณ สืบสายทองคำ และคณะ (2567)
สภาพความรู้ เจตคติและพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม	
- คุณลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และสมรรถนะการปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม	เลเกีย เขียวดี (2563) สุริยะ คุณวันดี และจิระวรรณ เกษสิงห์ (2567)

จากการสังเคราะห์งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาข้างต้น พบว่าแนวทางการศึกษาสิ่งแวดล้อมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีสอน และพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในระดับเชิงโครงสร้าง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากแนวคิด สิ่งแวดล้อมศึกษา ไปสู่สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนา

ที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) ซึ่งให้ความสำคัญกับ การลงมือปฏิบัติจริง และการสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม ในประเทศไทย

ในระยยะที่ 3 นี้ที่ประชุมสหประชาชาติได้จัดประชุม เรื่อง การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ ประเทศกรีซ เมื่อปีค.ศ. 1997 และได้ประกาศให้ปีค.ศ. 2005 - 2014 เป็นทศวรรษแห่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม หรือในช่วงเวลาหลังจากนั้นหลายประเทศเลือกใช้คำว่า การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (อลิสรา ชูชาติ, 2547) (โดยรัตติกร โสมสมบัติและคณะ, 2563) ได้สรุปหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจต้องมีความมั่นคง เติบโตอย่างมีคุณภาพ และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม 2) การพัฒนาสังคม ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ผ่านการศึกษาที่มีคุณภาพ ความปลอดภัย และโอกาสที่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะช่วยให้สังคมโดยรวมมีเสถียรภาพและคุณภาพสูงขึ้น และ 3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความสมดุล และส่งต่อทรัพยากรที่ดีให้คนรุ่นต่อไป

(4) ระยะที่ 4 หลังสิ้นสุดทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน ระยะนี้มีจุดเปลี่ยนมาจากที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศ วาระการการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ค.ศ. 2030 และได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จำนวน 17 ประการ ซึ่งแนวโน้มการวิจัยในปัจจุบัน จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มีความพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อม ระดับปัจเจกบุคคล มาเป็นการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่กล้าวิจารณ์ และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น รวมทั้งเพื่อเชื่อมโยงตัวตนของประชาชนกับท้องถิ่นตนเอง (จิระวรรณ เกษสิงห์, 2566)

ในปี 2554 จนถึงปัจจุบัน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้เริ่มพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่มีการเน้นพันธกิจด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา 7 ขั้นตอน เน้นรูปแบบการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน และเรียนรู้จากประเด็นปัญหาโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และในปีงบประมาณ 2564 ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและขยายผลการดำเนินการ แบ่งโรงเรียนออกเป็น 3 ระดับ เพื่อการขยายผลในเชิงปริมาณและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2555)

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนพิจารณางานวิจัยในปัจจุบัน ที่แสดงตัวอย่างข้างต้นในตารางที่ 1 พบว่าส่วนใหญ่ยังเน้นการดำเนินการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ยังขาดการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่กล้าวิจารณ์ และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น แต่หากพิจารณาการดำเนินการโรงเรียนที่มีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) หรือโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่ามีจุดเน้นบางประการที่สามารถส่งเสริมให้ตอบสนองต่อเป้าหมายของระยะที่ 4 ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป ใน ความสำคัญของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จุดเน้นเชิงสาระและจุดกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เจษฎา ลาภจิตร, สุมาลี วงค์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของ

โรงเรียนประตู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

จุดเน้นเชิงสาระของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

จุดเน้นเชิงสาระ หรือคุณลักษณะของตัวแทรกแซง (Characteristic) ซึ่งออกแบบมาจากข้ออ้างเชิงเหตุผล (Argument) (van den Akker, 1999 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2566) เมื่อพิจารณาจุดเน้นเชิงสาระในเอกสารวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของคณะผู้เขียน พบว่าได้ดำเนินการกระบวนการ PDCA ได้ดำเนินการภายใต้ JAI Model เป็นโมเดลที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นจุดเน้นเชิงสาระของหลักการออกแบบ (Design Principle) โดยใช้จาก 1) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง 2) ประสบการณ์ผู้สอนของครูในโรงเรียน 3) สมรรถนะปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม (จิระวรรณ เกษสิงห์ และคณะ, 2566) 4) แนวคิดสะเต็มปีซีจีเพื่อการศึกษา (ชาติรี ฝ่ายคำตา และคณะ, 2565) ในโมเดลประกอบไปด้วย (1) Justice for Nature (ความเป็นธรรมต่อธรรมชาติ) มุ่งเน้นความเป็นท่าต่อธรรมชาติ พัฒนาให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนด้วยหลัก 3Rs (2) Awareness & Action (ความตระหนักรู้และการลงมือทำ) นักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียนมี Vision ร่วมกัน คือมุ่งพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามอัตลักษณ์โรงเรียน คือ รักสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ขับเคลื่อนผ่านการปฏิบัติต่าง ๆ เช่น รายวิชาเพิ่มเติม โครงการชุมนุม (3) Innovation for Sustainability (นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน) เป็นจุดมุ่งหมายที่ให้นักเรียนสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน ได้แก่ ประเพณีนวัตกรรม Eco design ประเพณีนวัตกรรมจัดการขยะประเภทพลาสติก ประเพณีนวัตกรรมจัดการขยะประเภทอินทรีย์ และประเพณีนวัตกรรมแยกขยะ โดย JAI Model สามารถสรุปความสอดคล้องกับแนวคิด ได้ตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ความสอดคล้องของโมเดลโรงเรียนกับแนวคิดอื่น

JAI Model	STEM-BCG	สมรรถนะปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม
1. Justice for Nature (ความเป็นธรรมต่อธรรมชาติ)	ใช้ปัญหาจริงจากสิ่งแวดล้อมและชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้	■ ความรู้ที่เอื้อให้เกิดการปฏิบัติ (Knowledge of Action Possibilities) ■ วิสัยทัศน์ (Vision)
2. Awareness & Action (ความตระหนักรู้และการลงมือทำ)	ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นการคิดและลงมือปฏิบัติจริง	■ แรงจูงใจที่นำไปสู่การปฏิบัติ (Motive for Action) ■ การทำงานร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย (Democratic Partnership)
3. Innovation for Sustainability (นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน)	ส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรมและพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับ SDGs	■ ทักษะการคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติ (Thinking Skills for Action) ■ ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง (Action Experiences)

จากการศึกษาเอกสารวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ พบว่า จุดเน้นเชิงสาระได้ออกแบบมาจากข้ออ้างเชิงเหตุผล (argument) 4 แนวคิด คือ 1) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง 2) ประสบการณ์ผู้สอนของครูในโรงเรียน 3) สมรรถนะปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม 4) แนวคิดสะเต็มปีซีจีเพื่อการศึกษา ดังนั้น จุดเน้นเชิงสาระ ประกอบไปด้วย 1) การส่งเสริมความเป็นธรรมต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น 2) การสร้างจิตสำนึกและเชื่อมโยงกับชุมชน 3) การส่งเสริมตระหนักรู้และการลงมือปฏิบัติจริง 4) การสนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน 5) การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

จุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

จุดเน้นเชิงกระบวนการตามแนวคิดวิจัยการออกแบบเป็นการกำหนดขั้นตอนหรือชุดกิจกรรมหรือวิธีการที่ทำให้ตัวแทรกแซงมีคุณลักษณะตามที่กำหนด (van den Akker, 1999 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2566) ในวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศได้ดำเนินงานใช้กระบวนการวงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) ตามทฤษฎีวงล้อเดมมิงที่พัฒนาโดย W. Edwards Deming ในปี 1950 (Moen & Norman, 2006) เพื่อให้แนวทางการดำเนินงานชัดเจนขึ้นผู้เขียน จึงสรุปเป็นจุดเน้นเชิงกระบวนการ ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 จุดเน้นเชิงสาระ และจุดเน้นเชิงกระบวนการของการดำเนินการวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ

จุดเน้นเชิงสาระ	จุดเน้นเชิงกระบวนการตามวงจรคุณภาพ PDCA
จุดเน้นเชิงสาระ : การส่งเสริมความเป็นธรรมต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น	
Plan - ศึกษาวิจัยทัศน ค่านิยม และกลยุทธ์ของโรงเรียนที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และออกแบบแนวทางที่ช่วยลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม Do - จัดทำแผนงาน เช่น โครงการโรงเรียนปลอดขยะ, โครงการ Green Market เพื่อรณรงค์บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม Check - ประเมินผลผ่านตัวชี้วัด เช่น ปริมาณขยะที่ลดลง พฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรและนักเรียน Act - นำข้อมูลจากการประเมินมาพัฒนาแนวทางเพิ่มเติมและขยายผลไปยังเครือข่ายโรงเรียนอื่นๆ	
จุดเน้นเชิงสาระ : การสร้างจิตสำนึกและเชื่อมโยงกับชุมชน	
Plan - วิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยศึกษาจากข้อมูลของโรงเรียนและองค์กรพันธมิตร Do - เปิดสอน รายวิชาการจัดการขยะ วิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา และจัดกิจกรรม ชุมชน Eco School ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) Check - รับฟังชุมชน ประเมินผลการดำเนินโครงการผ่านความร่วมมือกับองค์กรภายนอก Act - ปรับปรุง วางแผนใหม่ และขยายผลโครงการไปยังระดับชุมชนและเครือข่ายโรงเรียนข้างเคียง	
จุดเน้นเชิงสาระ : การส่งเสริมตระหนักรู้และการลงมือปฏิบัติจริง	
Plan - วางแผนการสอนที่ส่งเสริมการตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและลงมือทำจริง Do - จัดอบรมร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุรินทร์ หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการจัดการขยะ Check - สสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และวิเคราะห์ผลลัพธ์จากโครงการที่มุ่งเน้นการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม Act - นำผลการวิเคราะห์มาปรับปรุงการดำเนินงานและออกแบบกิจกรรมที่มีผลกระทบเชิงบวกมากขึ้น	
จุดเน้นเชิงสาระ : การสนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน	
Plan - กำหนดแนวทางสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน Do - เปิดสอนรายวิชา BCG Model ที่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน และจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพื่อเอื้อต่อการวิจัยและพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม	

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เกษภา ลาภจิตร, สุมาลี วงศ์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลปวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของโรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

จุดเน้นเชิงสาระ	จุดเน้นเชิงกระบวนการตามวงจรคุณภาพ PDCA
Check - ประเมินผลงานของนักเรียน เช่น นวัตกรรมจากขยะรีไซเคิลหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	Act - สนับสนุนการต่อยอดโครงการ และขยายผลไปยังเวทีระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ
จุดเน้นเชิงสาระ : การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	
Plan - ออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและชุมชน	Do - นักเรียนมัธยมในโรงเรียนจัดค่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนในระดับประถม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายพลเมืองสิ่งแวดล้อมในอนาคต
Check - สำรวจการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ	Act - ขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีให้กับโรงเรียนอื่นๆ และเผยแพร่ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์

จากตารางที่ 3 จุดเน้นเชิงสาระ และจุดเน้นเชิงกระบวนการของการดำเนินการวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศสรุปได้ว่าการออกแบบการดำเนินการใช้วงจรคุณภาพ PDCA จุดเน้นเชิงกระบวนการ ภายใต้จุดเน้นเชิงสาระ 5 ข้อ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานจริงที่โรงเรียนประดู่แก้วประชาสรรค์ได้นำไปใช้ในการส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้เรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจสามารถนำแนวทางไปปรับใช้ในการออกแบบจุดเน้นเชิงสาระ และกระบวนการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทสรุป (Conclusion)

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา คำว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา ถูกกล่าวถึงและดำเนินการอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่แนวทางการศึกษาธรรมชาติที่เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงแนวคิดที่มุ่งส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแนวทางของ โรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ก้าวไปไกลกว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมรายบุคคล แต่ขยายไปสู่การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่กล้าวิเคราะห วิพากษ์ และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น รวมถึงการเชื่อมโยงตัวตนของประชาชนกับท้องถิ่นของตนเอง จากกรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จุดเน้นเชิงสาระ ของการดำเนินงานสามารถสรุปได้เป็น 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การส่งเสริมความเป็นธรรมต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น 2) การสร้างจิตสำนึกและเชื่อมโยงกับชุมชน 3) การส่งเสริมตระหนักรู้และการลงมือปฏิบัติจริง 4) การสนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน 5) การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจุดเน้นเชิงกระบวนการตามวงจรคุณภาพ PDCA

คุณค่าของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ได้มุ่งเพียงให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่ต้องการสร้างพลเมืองที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้จริง ผ่านการบูรณาการการเรียนรู้กับการบริหารจัดการโรงเรียนในลักษณะ Whole School Approach ซึ่งครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา ตั้งแต่การเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ความร่วมมือกับชุมชน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งระบบ

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม (2567) แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนอีโคสคูล [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://eservice.dcce.go.th/storage/Media/C202109015274.pdf>
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2555. แนวทางสร้างสรรค์ Eco School โรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://datacenter.dcce.go.th/media/36848/development-resize.pdf>
- กิตติยา ฤทธิภักดี. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบ สร้างสรรค์ และชุมชนเป็นฐานสำหรับนักศึกษาอนุปริญญา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(12), 83-95. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/278969>
- เกษม จันทรแก้ว. (2525). หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิระวรรณ เกษสิงห์. (2566). สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ผู้นำการเปลี่ยนแปลง. จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- จิระวรรณ เกษสิงห์, พงศ์ประพันธ์ พงษ์โสภณ, ชาตรี ฝ้ายคำตา, บุญเสฐียร บุญสูง, และต้องตา สมใจเพ็ง(2568). การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมของนิสิตครุศึกษาศาสตร์ด้วยต้นแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้านสิ่งแวดล้อม. วารสารพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต, 19(1), 168-185. <https://jrtl.rsu.ac.th/volume/19/number/1/article/396>
- จิระวรรณ เกษสิงห์, สุขชาติ เกตชนก และศรายุทธ ชาญนคร. (2023). สมรรถนะการปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม: มุมมองใหม่'ของผลลัพธ์ การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 34(1), 1-19.
- ชาตรี ฝ้ายคำตา, ณภัทร สุขนฤเศรษฐกุล, สหรัญ ยะย่อง, พงศธร ปัญญาณกิจ, ธาตุพร ประสพลาภ, กนกเทพ เมืองสง, จินทิมา นิลอุบล, และณมน น่วมเจริญ. (2565). แนวคิดสะเต็มปีซีจีเพื่อการศึกษา. วารสารหน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้, 13(2), 344-362.
- ณัฐศรีณัฐ พรหมเผ่า. (2567). รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2. วารสารวิจัยวิชาการ, 7(4), 131-148. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view>
- ณัฐพงศ์ อิ่มใจ, นิวัตต์ น้อยมณี, และอัศวิน เสนิชัย. (2567) การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. Journal of Education and Innovation, 26(3), 246-260. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/266054.
- ตะวัน จำปาโพธิ์. (2563). การพัฒนากิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 2(2), 81-92. <https://so10.tci-thaijo.org/index.php/rdicpru/article/view/203/149>
- น้ำชีเอ่อล้น หลากท่วมสุรินทร์ นักสูรรอบ 40 ปี เร่งอพยพชาวบ้าน. ประชาชาติธุรกิจ. (2564). ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. <https://www.prachachat.net/general/news-1074264>
- นรินทร์พัทธ์ พรหมฤทธิ์, กนกรัตน์ รัตนพันธุ์, สุวิทย์ จิตรภักดี, และอุมาพร มณีแนม. (2564). การพัฒนา หลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อจัดการขยะมูลฝอยสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1: กรณี ศึกษา

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เกษภา ลากจิต, สุมาลี วงค์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลปวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของโรงเรียนประตู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(2), 169-182. <https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>

- โรงเรียนเสม็ดจานวิทยาคม อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร*, 5(1), 9-27.
- พลพิพัฒน์ วัฒนเศรษฐานุกูล, สิริธร สิ้นจินตวงศ์, และชัยวิชิต เขียวชนะ. (2567). แนวทางการบริหารที่ส่งเสริมความสำเร็จของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 20(1), 28-45. <https://doi.org/10.14456/jesm.2024.2>
- พิชญา ปิยจันทร์. (2560). สิ่งแวดล้อมศึกษา: กระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำอย่างเท่าเทียม. *Thai Environment*, 21(3), 38-42. <https://digital.car.chula.ac.th/cuej/vol21/iss3/6>
- พิมพาพรรณ สืบสายทองคำ, ภัสยกร เลาสวัสดิกุล, และสรชัย ชูชีพ. (2567). การศึกษาความต้องการ จำเป็นของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2. *Lawarath Social E-Journal*, 6(1), 45-60. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawarathjo/article/view/267373/183614>
- รัตติกร โสมสมบัติ, อุทัย บุญประเสริฐ, และพิณสุดา สิริธรรค์. (2563). รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(3), 1125-1137.
- เลเกีย เขียวดี. (2563). การพัฒนาคุณลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ฐาน กิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาของนักศึกษาครูสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร*, 5(9), 60-72. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/EJFE/article/view/919/683>
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2532). *กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา*. โอเดียนสโตร์.
- ศศิธร บุตรเมือง. (2562). *การสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านสันดาป*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. http://www.ska2.go.th/reis/data/research/25611231_112520_2243.pdf
- ศิริขวัญ เจริญขุน. (2567). *การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนแผนการลดก๊าซเรือนกระจกให้แก่ผู้แทนจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา/สถานศึกษา [เอกสารประกอบการบรรยาย]*. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุรินทร์
- สุ ริน ทร ร ้อ น หน ัก ม าก อ ุ ณ ห ญ ม ิ ท ะ ล ุ 41 อ ง ศ า ฯ . (2555) . *ไ ท ย ร ั ฐ อ อน ไ ล น์* . <https://www.thairath.co.th/news/local/494244>
- สุรินทร์เจอแล้งแหล่งน้ำแห้งขอด เกษตรกรหวั่นวัวควายขาดน้ำ ย้ำขอให้งดทำนาปรัง. (2567). *ไทยรัฐออนไลน์*. <https://www.thairath.co.th/agriculture/agricultural-products/2770300>
- สุริยะ คุณวันดี, และจิระวรรณ เกษสิงห์. (2566). การศึกษาประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และสมรรถนะการปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารพัฒนาการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยรังสิต*, 18(2), 179-195.
- สุวิมล ว่องวานิช, อลิศรา ชูชาติ, และประวีต เอรารวรรณ์. (2539). *การสังเคราะห์งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม ศึกษาของประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/6808>
- สุวิมล ว่องวานิช. (2566). *การวิจัยออกแบบทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.

- อาทิตยา ขาวพราย, และวาริรัตน์ แก้วอุไร. (2563). การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 22(3), 308-323.
https://so06.tcithaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/download/152856/165384/846127
- อิทธิศักดิ์ จิราภรณ์วารี และศุภกฤต ทวีสง่า. (2022). ประเทศไทยกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารบริหารการพัฒนาวัดกรรมเชิงบูรณาการ*, 2(2), 1-15.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). Summary for policymakers. In Climate change 2021: The physical science basis. contribution of working group I to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change.
- Jensen, Bjarne Bruun & Schnack, Karsten. (1997). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 3(2). 163-178. <https://doi.org/10.1080/13504620600943053>
- Leknoi, U., Painmanakul, P., Chawaloeshonpiya, N., Wimolsakcharoen, W., Samritthinanta, C., & Yienthaisong, A. (2024). Building sustainable community: Insight from successful waste management initiative. *Resources, Conservation & Recycling Advances*, 24, 200238.
- Moen, Ronald, & Clifford, Norman (2006). *Evolution of the PDCA cycle*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=5cdace7ffe036230590d6aa752fcde9ce442a2bf>
- UNESCO. (1980). Environmental education in the Light of the Tbilisi conference. UNESCO, Paris, France
- UNESCO. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Van den Akker, J. (1999). Principles and methods of development research. *Design approaches and tools in education and training* (1-14). Springer Netherlands.

Citation : อนุรักษ์ นิลหุต, เจษฎา ลาภจิตร, สุมาลี วงศ์หอม, สุจิตรา สังข์เงิน, มณฑกานต์ จารัตน์ม, และ สุนันทา ศิลปวิเศษ. (2568). จุดเน้น

เชิงสาระและจุดเน้นเชิงกระบวนการของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของโรงเรียนประตู่แก้วประชาสรรค์ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ*, 3(2), 169-182.

<https://doi.org/10.14456/jasrru.2025.19>